

Slovo.

Sličica. — Spisal Ivo Danič.

Večerna sapa je dahnila močnejše, in vrhovi košatih kostanjev po drevoredu so zašumeli z glasnim šumom. Kroginkrog je bil večer oblačen, brez zlatih zvezd, in v drevoredu je bilo nekako plašno-samotno. Nemirno so šumeli kostanji, in sence niso begale po belem pesku, in stare klopi niso bile posedene.

Emil Božič je dvignil ovratnik pri suknji, potegnil klobuk na oči in poteknil roke v sukenjska žepa. Za hip mu je postalo hladno; stresel se je po vsem životu in pospešil korak proti domu.

Njegov sklep je bil dozorel popolnoma: — V dveh dneh odpotuje in nazaj se ne vrne več! On nima več matere, nima očeta. Brata ima, a brat ga ne vidi rad poleg sebe... Brat ga ne vidi rad v njegovi lastni rojstni hiši... Ta misel mu je legala na dušo kakor veliko in težko breme... Početkoma je hotel prepričati samega sebe, da to ni resnica, dasi je bilo razumljivo in jasno. Često mu je pravil brat, naj bi bil rajši študiral, naj bi bil rajši pametno dokončal srednje šole; bolje in lepše bi bilo, nego da se potika po davkariji... O tem predmetu je brat sploh silno rad govoril in vselej z neko neprikrivano pikrostjo. Tedaj je bilo Emilu vselej težko in z žalostjo je poiskal vselej takrat svojo sobico-podstrešnico. Zdelo se mu je, da bi dihal mnogo prosteje, ako bi bil drugje, ako bi ne bil več pri bratu. — In nekoč, to je bilo pred mesecem, ga je pozval brat k sebi. Gledal je skozi okno in govoril s popolnoma mirnim glasom:

„Meni gre trda, veš... Premišljal sem... Tisti krajcarji, ki mi jih daješ na mesec... hm... saj veš. Menda mi ne bodeš zameril! Jaz bi oddal mnogo dražje sobico... hm... in hrano!“

Tudi bratova žena je bila v sobi in tudi ona je izpregovorila:

„Res, tako nama trda prede...“

Emil je pogledal brata naravnost v obraz. „To se lahko zgodi“ — je dejal.

Oba sta ga začudeno pogledala. Ali njemu je bilo čudno v duši in silno se je vznemiril.

„Jaz lahko odidem...“

Še tisti večer je spisal prošnjo, da bi ga predstavili. Njegovi prošnji so ugodili — in zdaj odpotuje v dveh dneh...

Sapa je jela pojemat, in nebo se je polagoma jasnilo. Tam na jugu se je že videl košček neba; bil je popolnoma teman in videti je bilo, kot da hité oblaki mimo njega v podobah bajnih bitij. Le tri zvezde so žarele na njem svetlo in čisto. Emil se je ozrl v to nebo, in bilo mu je, ko da bi pogledal v skrivnostno deželo čudovitih bajk.

Prišel je na mestni trg. Tu so šetali mladenci z mladimi devami, jim gledali v smehljajoče oči in jim pravili mehke in sladke besede. Mimo njega je prišla samotna deklica s polnimi, zdravimi lici in črnimi lasmi. Ozrl se je vanjo in rad bi ji bil morda pogledal v sanjave oči. Ali ona je hitela mimo in ni obrnila vanj pogleda. Zazdelo se mu je, da mu je švignila preko duše misel, lepa in sladka, kakršna se rodi njim, ki jim cvete mladost, vonljiva in krasna, s svojimi čudovitimi sladkostmi.

Prestopil je prag hiše svojega brata. V veži je brlela luč s pojemajočim plamenčkom. Šel je po stopnicah naravnost v svojo sobico. Zaprl je za seboj vrata in odprl obe okni. Zunaj se je bila storila krasna noč. Po nebu je plavala sanjava luna, in zvezde so žarele krog nje v brezkončni množini. In luna je plavala čudovito nemirna v valovih globoke reke, ki se je vila mimo bratove hiše, in žareče zvezde so trepetale v naraščajočem nemiru v njeni globini. Vse daleč naokoli je bilo popolnoma mirno. Na nasprotnem bregu reke so stale hiše z raz-

svetljenimi okni, in ta okna so odsevala v reki kakor žareče ceste.

Emil se je naslonil na okno in zrl v reko. Vsako jasno noč je rad zrl vanjo, ko so zableščale v nji žareče ceste, in so se potopile zvezde v temne valove. — Prihajali so mu na pamet vsi lepi dnevi njegovega življenja, vsi tisti dnevi, ki jih je preživel v tej svoji rojstni hiši, v tem ljubem kraju. — Na mostu, ki se vzpenja nad reko gori od bratove hiše, so zapeli mladi fantje mladostno pesem. Sedel je na stol, ki je stal pri oknu in je bil podoben naslanjaču, in naslonil je glavo na naslanjalo. Zamislil se je v svoje spomine, ki so se mu zbuiali vedno z večjo silo in večjo jasnostjo. In po tihi noči so plavali glasovi mladih grl:

Kje je tista deklica? —
V vrtu je sedela,
lepa kakor rožica
pesmice je pela . . .

In ti glasovi so postajali vedno tišji, dokler se niso izgubili v daljave. Takrat je zaprl Emil trudne oči, in njegovi najlepši spomini so ga prišli obiskat. —

K njemu je stopila njegova mati. Oblečena je bila v temno krilo, in njene sinje oči so ga zrle s pogledom, ljubeznipolnim kakor davno, ko ji je prišel za god čestitat s šopkom v roki kot desetleten deček . . .

Takrat ga je poljubila tako prisrčno na zdrava lička . . . In prav s tistim pogledom ga je zrla zdaj njegova mati. In zdelo se mu je, da ga je zopet poljubila na čelo z istim gorkim poljubom in ga prašala s skrbnim in mehkim glasom:

„Emil, moj otrok, tvoja lica so tako bleda, in tvoje oči so tako žalostne . . . Kaj ti je, ljubček moj?“ . . .

In on ji je govoril z mirnim glasom, napolnjenim s tiho žalostjo:

„Tako težko mi je, mamica, kar nimam več tebe! Zakaj si me zapustila? . . . Glej, nihče me ne ljubi! Tako sem sam; nihče me ne umeje . . . Zakaj si me zapustila?“

In njene oči so se napolnile s solzami, plakala je nad njegovo glavo, in njene solze so kapale na njegove lase . . .

A tudi njegov oče je prišel k njemu.

Podal mu je roko in mu pogledal v oči: „Kako ti je, sin moj?“

In Emil mu je govoril o bolestitih svojega življenja.

Potem pa sta ga zapustila njegova mati in njegov oče — — —

Zunaj je bilo zelo hladno in tudi Emilu je postalo hladno pri odprtem oknu. Odprl je oči in se spominjal svojih sanj.

V reki pred hišo so trepetale zvezde kakor prej, in luna je drhtela globoko na dnu; le žarečih cest ni bilo več pod valovi, samo tam doli je še žarela ena, svetla in široka. Vse je bilo popolnoma mirno.

Emil je vstal in zaprl okno. Postavil je stol k postelji, prižgal luč in se začel slačiti. Bilo je že jako pozno, jutranje ure so se približavale.

* * *

Poletno solnce je sijalo s svojimi zlatimi žarki, in ptički po drevju so pevali jutranje pesmi. Poljana se je svetila biserov, in gozd je dihal popolnoma nalahko v božje jutro.

Emilu je prinesla bratova žena v sobo zajutrek.

„Prosim, Ana, ali je Ivan doma?“

„Kaj mu hočeš? — Ni ga. — Šel je na zemljišče!“

Ana je govorila v popolnoma navadnem tonu.

„Prosil bi ga, ako bi smel zapeljati hlapec dva kovčega na kolodvor . . . Imam reči . . .“

„Da! Seveda! Tone pelje, kadar želiš . . . Ali kako, da že jutri odpotuješ?“ —

Ana mu je gledala naravnost v obraz z brezizraznim pogledom.

Emil ji je odgovarjal silno prisiljeno.

„Jaz mislim, da razumeš . . . lti moram . . . sploh iz tega kraja. Zakaj da bi bil jaz tu v mestu in ne v očetni hiši, se mi zdi preveč žalostno . . . Prišlo je popolnoma lepo . . .“

„Ah da, mladi ljudje . . .“ je odgovorila Ana. „Danes tukaj, jutri tam . . . kaj ne?“

Smejala se je z neprijetnim smehom in odšla iz sobe.

Emil je jel pospravljati svoje reči. En kovčeg je napolnil z obleko, v drugega je deval različne stvari. — Odprl je svojo miznico. V njej so ležali razni papirji. Na dnu je počivala v zavitku materina slika. Njegova mati v mladosti — — Vzel jo je iz zavitka in poljubil. Te njene mehke oči so ga zrle tako vprašujoče, tako ljubeznipolno! Spravil je sliko v žep. — Zatam je brskal med papirji. Na raznih listkih so bile napisane pesmi, ki jih je zlagal kot dijak. Čital je te verze, ki jih je spočela njegova mlada duša, in zdelo se mu je, da ga obsevajo žarki davnih dni, da je zavel po poti duh pomladi. Niti enega teh listkov ni uničil, spravil jih je in jih položil v kovčeg. — V kotu miznice so ležala drobna pisma. Pisala mu jih je pred leti mlada deklica, in zdelo se mu je, da je ni ljubil nikoli . . . Ali takrat je bila pomlad, cvetoča in dehteča, in mlado življenje je dihala v bogatih dihih . . . Vzel je pisma, jih vteknil v peč in zažgal. Početkoma jih je lizal slab plamenček zelo boječe. Potem pa je postajal plamen večji in večji; listi so se krčili kakor od bolesti, in črke so izginjale, drobne in nežne, pisane od mlade deve, ko je sijalo pomladno solnce, in ko so cvele rože . . .

Zdelo se mu je, da je z vsem gotov. Zaprl je oba kovčega in sedel na stol.

Zunaj je že stalo solnce visoko, in bilo je zelo gorko.

Emil se je namenil popoldne v mesto, da se tam poslovil od svojih prijateljev in znancev. Hotel je tudi na pokopališče, da vzame slovo od svojih staršev, ki spé pod grobovi. V uradu se je bil že včeraj poslovil; vsi so mu podali roke in mu želeli sreče. Ali vse besede so bile hladne in brez izraza, in oči tistih, ki so jih govorili, so bile mirne in vsakdanje. Emil bi bil rad čul samo eno odkrito besedo; samo eden naj bi mu stisnil roko od srca! . . .

Toda v uradu ga ni bilo takega prijatelja. —

Bilo je poldne, in dekla ga je prišla klicat h kosilu. Pri kosilu so govorili navadne stvari, in nihče se ni doteknil Emilo-

vega odhoda. Videti je bilo, da je vsakemu težavno govoriti o tem.

In potem je odšel proti mestu. Bratova hiša je stala ob široki reki, malo oddaljena od mesta. A bilo je zelo lepo tam sredi širnih poljan, ob tihi, temni reki. — Prišel je na most in došel v mesto. Šel je na dom enega svojih prijateljev. Ko je stopil v njegovo sobo, mu je ta prijazno odzdravil in mu ponudil stol. Govorila sta o slovesu, in prijateljeve besede so bile prazne in navadne. In ko mu je podal roko in mu pogledal v oči, je bila njegova roka hladna, in njegove oči so bile brezizrazne.

In prišel je v stanovanje družega. Tam sta bili tudi dve mladi deklici, prijateljevi sestri. Obe sta bili lepi in cvetoči. Njune oči so bile hrepeneče, in lica so sevala v bojah mladosti. A tudi tukaj je bilo slovo hladno in lahko. Podali so mu po vrsti roke, in pogledali mu v oči, ali te roke so bile hladne, in te oči so bile brezizrazne . . .

On pa bi bil tako neskončno rad našel vsaj eno bitje, ki bi mu stisnilo roko z ljubeznijo, ki bi mu pogledalo z odkritosrčnim pogledom v oči, in v teh očeh bi trepetala lahka bolest . . . Samo lahka bolest — taka, ki se nas polasti za trenutek in odide zopet, lahka kakor je bila prišla . . . Ali nikogar ni bilo. In Emilu je bilo težko, ker ni bilo nikogar. — Od vseh tistih, ki so rastle ž njim, ki so uživali ž njim žalosti in radosti — nikogar, ki bi ga ljubil! — Vsem je enako, če ostane ali odide! — Bolest mu je legla na dušo, kakor leže siva, vlažna megla na poljano in jo napoji s solzami. Njegovo lice je bilo blede in na njegovo čelo je legel mrak. Bilo mu je, kot da je hranil v svoji duši dragocen biser, in ta biser mu je bil vzet iz lastne duše, in ta biser mu je bil izgubljen za večno . . .

Šel je na pokopališče. Tu je bilo vse tiho in mirno, in nikogar ni bilo pri grobovih. Stopal je h grobu svojega očeta in svoje matere. Prispel je tja in se ustavil. Snel je z glave klobuk in se zazrl gori v nebo in zaprosil sreče svojima roditeljema tam nad zvezdami . . . — V duhu je jemal

slovo od svojih roditeljev, od teh zelenih ruš, ki krijejo dvojne najblažjih src. Zdelo se mu je, da se ne vrne sèm nikoli več, da bode njegovo truplo ležalo v tujini. In ruše ne bode nad njegovim truplom, in rože ne bodo cvetele nad njegovim srcem . . . Bilo mu je silno tesno, in velika bol se je polastila njegove duše. Takrat so se sklonile rože nad grobom, in zazdelo se mu je, da so se sklonile na ukaz njegovih staršev, da mu izrazijo neme in prisrčne pozdrave . . .

Solnce se je bližalo zatonu, in nebo na zapadu je že žarelo. Lahen veter je zavel sem od juga, da so zašumele vrbe-žalujke, da so se zganile ciprese, in so se sklonile bogate rože nad tihimi rušami.

Emil je odhajal. Stopal je počasnih korakov proti domu. Bilo mu je, kakor bi bil kdo oropal njegovo dušo vsega bogastva in jo posadil v kraj samote. Začutil je v prsih praznoto in zaželel je pozabljenja.

Storila se je noč, krasna, neizmerna polletna noč. To je bila ena tistih noči, ki navdajajo človeka s hrepenenjem, ki mu dihajajo v dušo bogate sanje, ki ga omamljajo s svojo neizmernostjo . . .

Stopil je v bratovo stanovanje. Nasproti mu je prišla bratova žena:

„Ah, Emil, tako dolgo smo te čakali z večerjo, pa te ni! — Počakaj, prosim, takoj ti jo prinesem!“

Emil je sedel, in Ana se je vrnila z večerjo. Govorila sta silno malo in kar sta govorila, je bilo navadno in prisiljeno.

Tedaj je vstopil brat. Emil se je hotel posloviti.

„Jutri torej odpotujem . . . Želim obema srečo in se zahvaljujem za vajino dobrohotnost, ki sta mi jo izkazovala v teh letih . . .“

Brat mu je podal roko popolnoma hladno in dostojno.

Tudi Ana mu je podala roko in mu želela srečo.

„Srečno torej! Jutri odpotuješ zelo zgodaj in težko, da se vidimo tako zgodaj. Hlapec popelje jutri tebe in tvoje kovčege na postajo . . . Dekla ti lahko pripravi za jutrek, kavo ali čaj . . .“

„Ne! Bilo bi prezgodaj! Srečno torej!“

Emil je stopil v svojo sobo. Zopet je odprl obe okni, in zopet se je ozrl v to lepo, neizmerno noč. Zvezde so trepetale na visokem nebu, in mesec je plaval med njimi kakor srebrn čolnič. In v reki so drhte zvezde, mesec je plaval globoko na dnu, in žareče ceste so žarele od obeh bregov proti sredini in se izgubljale tam v globočini.

In zopet so zapeli fantje tam doli na mostu mladostno pesem, in ti glasovi so plavali s skrivnostnim čarom nad širno dolino . . .

Emil je slonel na oknu in zrl v noč. Nocoj niso prišli k njemu njegovi spomini. Le tiha žalost je prihajala, in on je čutil, kako prihaja. Hotel jo je počakati, da pride, in ni se je bal. In prišla je in ga je objela z mračnimi svojimi krili . . .

* * *

Bilo je zgodaj in jutranje zore še ni bilo. Poljana je bila vsa rosna, in gozd je dihal sveže in prenovljeno v jutranji zrak.

Emil se je peljal na postajo k prvemu vlaku. Pripeljal se je baš pravočasno, oddal na vlak kovčege in si kupil vozni listek. Potem je stopil v kupé in sedel k oknu na desno. Na postaji je bilo skoro prazno; le železničarji so hodili počasnih korakov in zaspanih obrazov. Za par minut se je odpeljal vlak.

Emilu je bilo težko. Zdelo se mu je, da so prišli k njemu vsi spomini, vsi dogodki, ki jih je doživel v svojem rojstnem kraju, vsi lepi dnevi, vsi tisti večeri, vse lepe noči in božja jutra . . ., zdelo se mu je, da so prišli k njemu in da ga prosijo, naj gre nazaj. Prišla je k njemu njegova mladost, in zrla je vanj s svojimi vdanimi očmi. Spominjala ga je vseh lepih trenutkov in prosila ga je s povzdignjenimi rokami in oklenila se je njegovih nog . . . A prišli so tudi njegovi znanci, njegovi prijatelji in na skrivaj so uklenili njegove noge z verigami in smejali so se mu v obraz, z brezizraznimi očmi so zrl in govorili izzivajoče: — Ali ne

moreš od nas, ali ne moreš?... In prihajali so in bilo jih je več in več... Potem pa so zopet izginjali...

Emil se je ozrl skozi okno. Mimo so bežala drevesa, visoka in košata, in grmi so begali pred njegovimi očmi. Tam v daljavi je vstajalo solnce izza gor, in njegovi žarki so zlatili nebni svod in hiteli na vrhove sinjih gôr ter se spuščali nalahko v nižine. Poljana je bleščala biserov, in njeno cvetje

se je nagibalo od dihov jutranje sapice. Ves oživljen je bil gozd tam v bližini, in iz tisoč grl so se glasile jutranje pesmi.

Tudi v kupé so šinili solnčni žarki in obsejali blede Emilov obraz. Šinili so v njegove rjave oči, poljubili so njegove temne lase, in igrali so se z njegovimi lici. Bilo je videti, da ga hočejo razvedriti s svojo radostjo... Ali v njegovi duši je bilo temno in bolno...

O d a.

Madona prečista, brezmadežna,
pred Tabo trepeče lučka,
pred Tabo moja duša trepeče,
k Tebi svoje vzdihne pošilja,
kadar solnce nebeško vstaja,
kadar zemljo objema noč...

Madona, Kraljica ovenčana
z rožami svetega majnika,
daj mi ljubezni in daj mi sovraštva!
Ljubim naj vse, kar je Tvojega,
vse naj sovražim kar mojega
nekaj je bilo, Madona!

Jožef Bekš.

Zadnji spev...

Somrak že perot razpenja,
solnce padlo je v morjé,
le tam v dalji, sinji dalji
še goràm vrhovi rdé...

Zadnjič naj oko mi splava
— preden ločim se odtod —
tjekaj k goram, lepim goram,
kot nekoč, v mladosti god...

In v pomladno noč tihotno
naj zveni kot v zornih dneh
spev miloben, spev žaloben —
zadnji spev na rodnih tleh...

Mira.

Duša je poromala...

Noč se k zemlji je sklonila
in ji dahnila poljub —;
zemlja v snu je zadrhtela,
in pospal je svetni hrup...

Duša moja pa na krilih
je poromala odtod —
daleč, daleč tja čez gore
jo zanesla je perot...

Zrla tam je srečne kraje,
blagih sap čutila dih,
zrla tudi je — gomile
in zaplakala ob njih...

Mira.